

УДК 340

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.1.3>

ПОНЯТТЯ ЮРИДИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ ЯК ЕЛЕМЕНТУ НОРМОТВОРЧОЇ ТЕХНІКИ

Добробог Людмила Миколаївна,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії держави та права
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

У дослідженні розглядаються актуальні питання нормотворчої техніки, зокрема юридичні конструкції як її важливий елемент. Зазначається, що нормотворча техніка часто ототожнюється з юридичною технікою.

Юридична конструкція розглядається як ключовий елемент юридичної техніки у сфері нормотворення, що забезпечує чіткість, логічну послідовність і ефективність правового регулювання. У дослідженні виокремлено та детально схарактеризовано чотири основні ознаки юридичної конструкції.

По-перше, це логічна структура. Юридична конструкція має чітку внутрішню організацію та взаємозв'язок елементів, що забезпечує її цілісність, функціональність і ефективність. Логічна структура є каркасом, на якому будується юридична конструкція, та визначає спосіб організації та взаємодії елементів для досягнення ефективного правового регулювання. По-друге, це універсальність. Юридичні конструкції можуть використовуватися для моделювання різноманітних правових явищ незалежно від галузі права. Ця властивість зумовлена абстрактним характером юридичних конструкцій і їхньою спрямованістю на відображення загальних закономірностей правового регулювання. По-третє, це функціональність. Юридична конструкція служить інструментом для досягнення конкретних цілей правового регулювання. Вона завжди спрямована на вирішення завдання та забезпечення бажаного результату у сфері правового регулювання суспільних відносин. По-четверте, це формальна визначеність. Юридична конструкція набуває свого зовнішнього вираження в тексті нормативно-правового акта. Ця ознака забезпечує чіткість, ясність і однозначність правового регулювання, робить юридичну конструкцію зрозумілою для суб'єктів права та придатною для застосування у правозастосовній практиці.

Резюмовано, що юридична конструкція – це логічно впорядкована модель, що відображає суттєві ознаки та зв'язки між правовими явищами з метою їх нормативного закріплення. Вона є результатом інтелектуальної діяльності суб'єкта нормотворення, спрямованої на створення оптимальної форми правової норми.

Ключові слова: нормативно-правовий акт, нормотворча техніка, правова модель, функція правових конструкцій, юридична конструкція, юридична техніка.

Dobrobog Liudmyla. Legal constructs as an element of rule-making technique concept

The study examines current issues of rule-making technique, in particular legal constructs, as its significant element. It is noted that rule-making technique is often identified with legal technique.

Legal construct is considered as a key element of legal technique in the field of rule-making ensuring clarity, logical consistency and effectiveness of legal regulation. The study identifies and describes in detail four main features of legal construct.

First, it is a logical structure. A legal construct has a clear internal organization and interconnection of elements, which ensures its integrity, functionality and effectiveness. The logical structure is the framework on which a legal construct is built and determines the method of organization and interaction of elements to achieve effective legal regulation. Second, it is universality. Legal constructs can be used to model various legal phenomena regardless of the field of law. This

property is stipulated by the abstract nature of legal constructs and their focus on reflecting the general patterns of legal regulation. Third, it is functionality. A legal construct serves as a tool for achieving specific goals of legal regulation. It is always aimed at solving a specific task and ensuring the desired result in the field of legal regulation of social relations. Fourth, it is formal certainty. A legal construct receives its external expression in the text of a legal act. This feature ensures exactness, clarity and unambiguity of legal regulation, making the legal construct understandable for subjects of law and suitable for use in law enforcement practice.

It is summarized that a legal construct is a logically arranged model that reflects the essential features and relationships between legal phenomena for the purpose of their normative consolidation. It is the result of the intellectual activity of the subject of rule-making, aimed at shaping the optimal form of a legal norm.

Key words: legal act, legal model, rule-making technique, legal constructs function, legal construct, legal technique.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження проблематики юридичних конструкцій полягає в тому, що в умовах постійного розвитку суспільства та правової системи питання якості й ефективності нормотворчості набуває особливого значення. Юридичні конструкції, як один із ключових елементів нормотворчої техніки, відіграють важливу роль у забезпеченні точності, чіткості та логічної послідовності правових норм.

Окрім цього, варто зазначити, що юридичні конструкції є важливим елементом правової системи, оскільки вони служать інструментом для створення та структурування правових норм. Їх дослідження дозволяє поглибити розуміння сутності права, його структури та функцій. Отже, вивчення юридичних конструкцій сприяє розвитку теорії права, збагачує її новими знаннями про механізми правового регулювання.

Якість і ефективність правотворчості значною мірою залежать від використання юридичних конструкцій. Їх правильне застосування забезпечує чіткість і зрозумілість правових норм, що сприяє їх ефективному виконанню. Дослідження ж юридичних конструкцій дозволяє виявити проблемні аспекти їх застосування в нормотворчості та розробити рекомендації щодо їх удосконалення. Результати дослідження можуть бути використані для розроблення нових законодавчих актів, які будуть більш ефективними та відповідатимуть потребам суспільства.

У зв'язку зі змінами в законодавстві, зумовленими розвитком суспільства, дослідження юридичних конструкцій є необхідним для адаптації правової системи до нових умов. «Процеси, які відбуваються

в сучасному світі під впливом глобалізації, висувають на порядок денний нові вимоги до розвитку права» [1, с. 41], – відзначає В. Дудченко. До того ж у сучасному світі, коли міжнародне співробітництво набуває все більшого значення, дослідження юридичних конструкцій є важливим для гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами.

Не можна не згадати, що дослідження юридичних конструкцій є важливим для підготовки кваліфікованих юристів, які володіють знаннями та навичками щодо їх застосування в нормотворчості та правозастосуванні.

З урахуванням вищезазначеного, наукове дослідження вказаної проблематики є актуальним і має велике теоретичне, практичне, законодавче, міжнародне й освітнє значення.

Стан опрацювання проблематики. Дослідження юридичних конструкцій як важливого компонента юридичної техніки здійснюється в рамках загальної теорії права, правотворчого процесу та практики застосування права. Вагомий внесок у розвиток цієї наукової сфери зробили як вітчизняні науковці, що зосереджуються на вивченні логіко-структурних аспектів правових норм, так і іноземні дослідники, які розглядають юридичні конструкції як засіб удосконалення законодавчої техніки з урахуванням принципу верховенства права.

Зокрема, варто згадати таких авторів, чії роботи висвітлюють окремі аспекти зазначеної нами проблематики, як Ю. Бисага, Г. Бойко, Ю. Волошин, В. Дудченко, А. Дутко, В. Завальнюк, М. Кельман, О. Кулініч, Л. Легін, О. Легка, М. Лошицький, І. Онищук, П. Рабінович, І. Шутак та інші.

У наукових дослідженнях підкреслюється методологічна цінність юридичних конструкцій, їхня роль у забезпеченні внутрішньої гармонії законодавства, правової чіткості й ефективності застосування права. Водночас питання загальноправового значення юридичних конструкцій потребує глибшого вивчення, оскільки більшість досліджень зосереджено на їх галузевому використанні [2–4].

Водночас дослідники також звертають увагу на юридичну техніку загалом, вивчають її види, значення для створення якісного законодавства, застосування та тлумачення права. Особлива увага приділяється аналізу засобів і методів юридичної техніки, зокрема і правилам нормотворення, систематизації і вдосконалення правових актів, а також самої правотворчості та її суб'єктів [5–9]. Окремо варто вказати на запропонований В. Завальнюком підхід із виокремлення офіційного та неофіційного права [10, с. 12–21], що впливає на сприйняття і поняття юридичних конструкцій, однак, на нашу думку, цей аспект проблематики має стати предметом окремого дослідження.

Питання юридичних конструкцій частково розглядаються в контексті формальної логіки, правової семантики та юридичної герменевтики, проте системне дослідження юридичних конструкцій як універсального інструменту нормотворчої техніки є актуальним завданням для сучасної правової доктрини.

Метою статті є розкриття поняття юридичних конструкцій як елементу нормотворчої техніки.

Виклад основного матеріалу. У дослідженні різних аспектів нормотворчої техніки, зокрема й юридичних конструкцій, доцільно відзначити, що зазвичай техніка нормотворення ототожнюється з юридичною технікою, під якою розуміється «система правил, способів, засобів і прийомів підготовки найбільш досконалих за формою та структурою проєктів нормативно-правових актів, які забезпечують максимально повну і точну відповідність форми нормативних приписів їхньому змісту, а також доступність і простоту нормативного матеріалу» [11, с. 395].

Для мети нашого дослідження наведена дефініція юридичної техніки є при-

йнятною, хоча, звісно, варто розуміти, що у правничій науці висловлюються й інші підходи до сприйняття вказаного правового явища, за яких юридична техніка виходить за межі техніки нормотворення. Однак таке розуміння жодним чином не впливає на сприйняття юридичних конструкцій як елементу юридичної техніки.

Отже, після з'ясування методологічного положення розкриття предмета нашого пізнання доцільно перейти до висвітлення результатів дослідження. Водночас також варто погодитись із тезою про те, що юридичне моделювання, що є невід'ємною частиною юридичної практики, має багату історію становлення. У наукових роботах підкреслюється його зумовленість особливостями континентального правового світогляду, для якого характерне сприйняття одиничних ситуацій через категорію типових абстракцій [12, с. 191].

Отже, у сфері нормотворення юридична конструкція є ключовим елементом юридичної техніки, що забезпечує чіткість, логічну послідовність і ефективність правового регулювання.

На нашу думку, до ознак юридичної конструкції варто віднести такі.

1. Юридичній конструкції властива логічна структура. Однією із ключових ознак юридичної конструкції є її логічна структура. Ця характеристика визначає внутрішню організацію та взаємозв'язок елементів, що становлять конструкцію, забезпечує її цілісність, функціональність і ефективність у процесі нормотворення.

Логічна структура юридичної конструкції передбачає наявність чітко визначених елементів, які перебувають у системному взаємозв'язку один з одним. Водночас ці елементи можуть варіюватися за складністю та характером, але завжди підпорядковуються законам логіки, забезпечують внутрішню узгодженість і несуперечливість конструкції.

Логічна структура є каркасом, на якому будується юридична конструкція. Вона визначає спосіб організації та взаємодії елементів, забезпечує досягнення поставленої мети – ефективного правового регулювання.

Уважаємо, що серед основних елементів логічної структури юридичної конструкції варто виокремити такі:

- правові поняття: це базові елементи, що відображають суттєві ознаки правових явищ;
- правові норми: це правила поведінки, що встановлюють права й обов'язки суб'єктів права [11, с. 173];
- правові принципи: це основоположні ідеї, що визначають напрями розвитку права [11, с. 148];
- правові презумпції;
- правові фікції.

Елементи юридичної конструкції пов'язані один з одним різноманітними логічними зв'язками, водночас вказані елементи можуть комбінуватися один з одним, утворювати складніші юридичні конструкції, як-от правочини, юридичні склади тощо. Логічні зв'язки забезпечують цілісність і системність юридичної конструкції, дозволяють їй ефективно виконувати свої функції.

2. Універсальність. Універсальність є однією із ключових ознак юридичних конструкцій, що відображає їхню здатність застосовуватися для моделювання різноманітних правових явищ незалежно від галузі права. Ця властивість зумовлена абстрактним характером юридичних конструкцій, їхньою спрямованістю на відображення загальних закономірностей правового регулювання.

Універсальність юридичних конструкцій полягає в тому, що вони можуть використовуватися для моделювання різних правових явищ, незалежно від їхньої конкретної галузевої належності. Отже, та сама юридична конструкція може бути застосована для регулювання відносин у цивільному, кримінальному, адміністративному й інших галузях права.

Універсальність юридичних конструкцій забезпечується їхньою абстрактністю. Вони не прив'язані до конкретних фактичних обставин чи особливостей окремих правових явищ. Натомість вони відображають загальні закономірності правового регулювання, що дозволяє їх використовувати для моделювання широкого кола суспільних відносин.

Так, наприклад, юридичні конструкції, як-от «юридична особа», «правочин», «правопорушення», можуть використовуватися для регулювання відносин у різних галузях права.

Юридичні конструкції можуть використовуватися для моделювання різних видів правових явищ, як-от права, обов'язки, правовідносини, юридичні факти. Наприклад, конструкція договору може використовуватися для моделювання різних видів договорів – купівлі-продажу, оренди, дарування тощо.

Юридичні конструкції можуть використовуватися для досягнення різних цілей правового регулювання, як-от установлення прав і обов'язків, визначення юридичної відповідальності, забезпечення виконання договорів тощо.

3. Функціональність. Функціональність є однією з найважливіших ознак юридичної конструкції, що відображає її роль як інструменту для досягнення конкретних цілей правового регулювання. Юридична конструкція не є самоціллю, вона завжди спрямована на вирішення якогось завдання, забезпечення бажаного результату у сфері правового регулювання суспільних відносин.

Функціональність юридичної конструкції полягає в її здатності служити засобом для досягнення конкретних цілей, що стоять перед суб'єктом нормотворення. Цілі можуть бути різними: від установлення чітких правил поведінки до забезпечення захисту прав та інтересів суб'єктів права.

Функціональність юридичної конструкції визначається її змістом, структурою та логічними зв'язками між елементами. Що чіткіше та логічніше побудована конструкція, то ефективніше вона виконує свою функцію.

Загалом юридичні конструкції можуть виконувати різні функції, серед яких можна виділити такі:

- регулятивну функцію: установлення правил поведінки, прав і обов'язків суб'єктів права;
- охоронну функцію: забезпечення захисту прав та інтересів суб'єктів права від порушень;
- стимулювальну функцію: заохочення суб'єктів права до бажаної поведінки;
- інформаційну функцію: надання суб'єктам права інформації про їхні права й обов'язки;
- інтерпретаційну функцію: сприяння правильному розумінню та тлумаченню правових норм.

4. Формальна визначеність. Формальна визначеність є однією з найважливіших ознак юридичної конструкції, що полягає в її обов'язковому зовнішньому вираженні в тексті нормативно-правового акта. Ця ознака забезпечує чіткість, ясність і однозначність правового регулювання, робить юридичну конструкцію зрозумілою для суб'єктів права та придатною для застосування у правозастосовній практиці.

Формальна визначеність юридичної конструкції означає, що вона відображена в тексті нормативно-правового акта за допомогою юридичної термінології та спеціальних мовних засобів. Що забезпечує її об'єктивацію, робить її доступною для сприйняття та тлумачення.

Формальна визначеність є результатом нормотворчої діяльності, спрямованої на створення чітких і зрозумілих правових норм. Вона передбачає використання точних і однозначних формулювань, які не допускають двозначного тлумачення.

Формальна визначеність юридичної конструкції може виражатися різними способами, зокрема:

- за допомогою юридичних термінів;
- за допомогою логічних зв'язків;
- за допомогою структури нормативно-правового акта (структура нормативно-правового акта, поділ його на статті, пункти, абзаци тощо також сприяє формальній визначеності юридичної конструкції, оскільки дозволяє чітко розмежувати різні елементи правового регулювання).

Зважаючи на наведені ознаки, можна сформулювати таку дефініцію юридичної конструкції: юридична конструкція – це

логічно впорядкована модель, що відображає суттєві ознаки та зв'язки між правовими явищами з метою їх нормативного закріплення. Вона є результатом інтелектуальної діяльності суб'єкта нормотворення, спрямованої на створення оптимальної форми правової норми.

Висновки. Юридичні конструкції є важливим інструментом нормотворчої техніки, що забезпечує якість і ефективність нормотворення. Їх правильне використання сприяє створенню логічно послідовного й ефективного законодавства.

Логічна структура є визначальною ознакою юридичної конструкції, що забезпечує її внутрішню організацію, цілісність і ефективність. Універсальність є важливою ознакою юридичних конструкцій, що забезпечує їхню широку застосовність у процесі нормотворення. Правильне використання універсальних юридичних конструкцій сприяє створенню ефективного законодавства. Функціональність є ключовою ознакою юридичної конструкції, що відображає її роль як інструменту для досягнення конкретних цілей правового регулювання. Правильно побудована та функціональна юридична конструкція сприяє ефективному правовому регулюванню суспільних відносин, забезпечує правову визначеність і стабільність. Формальна визначеність є необхідною умовою для ефективного функціонування юридичної конструкції. Вона забезпечує чіткість і однозначність правового регулювання, робить юридичну конструкцію зрозумілою для суб'єктів права та придатною для застосування у правозастосовній практиці.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дудченко В. Універсалізація сучасного права. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів ХХІ ст.: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень* : у 2 т. : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 19 травня 2023 р. / за заг. ред. С. Ківалова. Одеса : Юридика, 2023. Т. 1. С. 41–44.
2. Бойко Г. Юридична конструкція як особлива процедура правотворчості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2014. Вип. 27 (1). С. 15–18.
3. Кунцевич М. Юридична конструкція форми реалізації виконавчої влади. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2013. № 2. С. 43–47.
4. Підгородський Б. Роль юридичних конструкцій у реалізації матеріального та процесуального права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2024. Вип. 84 (1).
5. Дутко А. Юридична техніка: види та зміст. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2006. № 3. С. 25–33.

6. Легка О. Юридична техніка законодавчих та правозастосовних актів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 101–107.
7. Ленгер Я., Бисага Ю. Нормотворчість у контексті реформування права. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 1. С. 15–19.
8. Кучук А., Замковий Є. Юридична техніка як засіб ефективності правових актів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 90–97.
9. Попутняк І., Кулініч О. Суб'єкти та види правотворчості. Трансформаційні процеси в умовах війни та післявоєнного періоду. *Збірник матеріалів Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції*, м. Чернігів, 10 червня 2022 р. Чернігів : ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2022. С. 319–321.
10. Завальнюк В. Офіційне та неофіційне право : антропологічне дослідження. *Актуальні проблеми політики : збірник наукових праць*. Одеса, 2014. Вип. 51. С. 12–21.
11. Теорія держави і права : підручник / кер. авт. кол. Ю. Ведерніков. 3-є вид., перероб. і доп. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016 ; Ліра ЛТД. 468 с.
12. Бойко Г. Юридична конструкція як засіб юридичної техніки. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. С. 190–197.